

316 (082)

У 74

ІНФОРМОЕНЕРГЕТИКА

ІІІ-го ТИСЯЧОЛІТТЯ:

СОЦІОЛОГО-СИНЕРГЕТИЧНИЙ

ТА МЕДИКО-ЕКОЛОГІЧНИЙ

ПІДХОДИ

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

**КИЇВ-КРИВИЙ РІГ
2003**

Суть концепції полягає у виконанні таких першочергових завдань:

- введення в школі уроків здоров'я (1-12 кл.) з метою формування мотивації здоров'я і навичок поведінки здорового способу життя;

- валеологізація основних предметів шкільного курсу: українська мова, література, математика, фізика, хімія, біологія, іноземна мова, праця і т. і. – яка допомагає збагатити зміст усіх предметів знаннями про здоров'я людини, про здоровий спосіб життя, про засоби досягнення гармонії людини над собою, оточуючим світом;

- проведення комплексних і взаємно-координованих науково-дослідних робіт;

- контроль за організацією і проведенням здоров'язабезпечення навчального процесу і створення умов навчання у відповідності з діючими Санітарними нормами, дотримання гігієнічних вимог щодо умов навчання школярів в різних типах сучасних загальноосвітніх закладах;

- проведення фізкультхвилинок для зняття розумового і фізичного перевтомлення, для профілактики захворювань органів зору, дихання опорно-рухового апарату;

- в межах формування важливості фізичного і психічного здоров'я й здорового способу життя в школі повинні проводитися не лише уроки фізичної культури, але й працювати більше спортивних секцій (вільна боротьба, плавання, теніс, футбол, волейбол і т. і.) і види творчості (музика, хореографія, прикладне і образотворче мистецтво), які за своєю природою є психотерапевтичним і оздоровчим потенціалом;

- організація і проведення лікувально-оздоровчої і відновлювальної фізкультури;

- організація роботи пансіонату, де школярам необхідно прищеплювати навички раціонального режиму – праці і відпочинку, мати можливість брати участь у роботі різних гуртків, секцій, організовувати прогулянки на свіжому повітрі й отримувати додаткове харчування;

- організація раціонального харчування школярів з обов'язковою вітамінізацією напоїв;

- відкриття факультетів здоров'я для батьків з метою формування в них орієнтації на здоровий спосіб життя, висвітлення проблем дитячого здоров'я, психологічного клімату в сім'ї, деяких аспектів попередження дитячого алкоголізму, паління, різних кримінальних ситуацій. Організатором такої роботи з батьками в школі повинні виступати заступник директора з виховної роботи, валеологічна, психологічна і медична служби;

- проведення конкурсів з метою визначення оцінки щодо ефективності втілення здоров'язабезпечуючих технологій;

- проведення курсів навчання вчителів з аспектів здоров'язабезпечення і оцінка рівня знань педагогів про стан здоров'я, спосіб життя дітей;

- проводити порівняльний аналіз на початку і в кінці навчального року на предмет орієнтації школярів на здоровий спосіб життя, шляхом заповнення тестів-анкет;

- організація і проведення ефективних щорічних лікарняно-педагогічних оглядів школярів з метою виявлення факторів ризику для здоров'я, з урахуванням індексу напруження, що допоможе встановити рівень адаптації школярів до навчального навантаження, а за даними досліджень проводити ряд профілактичних заходів, спрямованих на зниження втоми і функціонального напруження організму школяра;

- службами школи разом із валеологічним центром (психолог, валеолог, педіатр, учитель фізкультури) повинні проводитися моніторинг успішності навчання у відповідності з рівнем фізичного, психічного, розумового, соціального і духовного благополуччя дітей.

Дані про стан індивідуального здоров'я записати в паспорт здоров'я школяра з вказівкою індивідуальних рекомендацій. Валеологічна освіта покликана забезпечити розробку програм з навчання для всіх учасників навчального процесу, втілити традиційні і нетрадиційні методики самодіагностики, самооцінки, самокорекції, самоконтролю і саморозвитку резервних можливостей організму з питань формування ціннісних установок і життєвих пріоритетів здоров'я, здорового способу життя, самореалізації особистості. Оскільки здоров'я школярів формується в багатоконфактному середовищі, яке включає в себе, крім факторів шкільного освітнього простору, екологічний стан регіону проживання і навчання, умови сімейного виховання, сімейні традиції, національні звичаї, соціальні зміни в суспільстві, то визначає проблему збереження здоров'я підростаючого покоління як комплексу, вирішення якої неможливе без активної взаємодії держави, сім'ї і школи, що відповідає принципам Національної комплексної програми "Здоров'я нації до 2011 року".

Література

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. У 5-ти т. – К., 1977. – Т. 4.

2. Закон України "Про освіту" /В кн.: "Історія української педагогіки і школи в матеріалах та документах". – Кривий Ріг, 2002.

Євтушенко С.Х., Євтушенко Е.О., Милобог З.В.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ШКІЛЬНОЇ БІОЛОГІЇ.

Найвищою метою особистісно-орієнтованого навчання є формування культури життєдіяльності особистості. Зважаючи на те, що кожен учень може мети особисте бачення моделі свого життя, необхідно також сприяти процесу узгодження його моделі з нормами і правилами життя в нових суспільно-економічних відносинах, формуванню стратегії поведінки сучасної людини в біосфері.

Завдання біологічної освіти в загальноосвітній школі - це формування компетентної людини (з урахуванням її суб'єктного досвіду, яка орієнтується в природній картині світу, має екологічний тип мислення, володіє знаннями про використання біологічних закономірностей у веденні здорового способу життя,

розвиток духовної діяльності і творчості у будь-якій галузі матеріальної діяльності людини; учні повинні розуміти значення життя як найвищої цінності, формуватися як гуманна людина, здатна визначати своє місце в світі, приймати свідомі рішення в сферах життя, де переживаються проблеми людини як живої істоти, суспільства і довкілля.

Виходячи із розуміння "культури" як сфери духовного життя людей, що включає собі предметні результати діяльності людей, а також людські сили і здібності, які реалізуються в діяльності (знання, уміння, навички, рівень інтелекту, моральний і естетичний розвиток, світогляд, способи і форми спілкування людей), розглянемо можливості формування у учнів деяких

складових культури життєдіяльності в процесі вивчення біології: а) екологічної культури; б) економічної культури; в) культури здорового способу життя.

Екологічна культура учнів включає систему екологічних знань, екологічних умінь і навичок, які повинні пройти через думки і почуття учнів і втілитися в переконання, в екологічну свідомість та поведінку.

Система екологічних знань про середовище існування організмів і взаємозв'язки між ними, екосистеми і функціональні групи організмів в них, потік енергії в екосистемах, про біосферу та колообіг речовин в ній, виділення антропічного фактору як такого, що призводить до різноспрямованих змін в біосфері, про екологічні закономірності і екологічне законодавство та інші екологічні поняття покликані сформувати екологічно компетентну людину, здатну грамотно оцінювати екологічні ситуації. Усвідомлені екологічні знання трансформуються в екологічну свідомість та поведінку завдяки діяльній підході, який включає:

- Використання краєзнавчого матеріалу (екологічний стан довкілля, екологічні ситуації, охорону довкілля);
- Випереджувальні завдання, пошук інформації;
- Застосування міжпредметних зв'язків у пошуку екологічних закономірностей, наукових методів їх пізнання засобами предметів природничонаукового, гуманітарного та інших циклів;
- Моделювання екологічних процесів (вербальні, графічні і математичні моделі);
- Виконання творчих робіт екологічного спрямування;
- Проведення тривалих фенологічних спостережень;
- Робота по озелененню;
- Практична природоохоронна робота;
- Створення екологічних стежок та їх використання.

Ці види діяльності повинні бути постійними і включатися в різні організаційні форми шкільної біології. Екологічна культура учнів формується впродовж вивчення біології в 6 – 11 класах на уроках, в позаурочній та позакласній роботі, на екскурсіях в природу, під час польових екологічних практик (в ліцях), на навчально-дослідних ділянках.

В екологічному вихованні використовується арсенал методичних прийомів і нестандартних форм, які дають можливість не тільки сформувати певні екологічні знання і уміння, але і пересвідчитися в результативності процесу виховання в учнів свідомого, екологічно грамотного ставлення до природи.

Якщо формування екологічної культури учнів передбачено навчально-виховними завданнями шкільної біологічної освіти, то формування економічної культури зумовлено сучасною суспільно-економічною ситуацією в Україні, в зв'язку з чим необхідно формувати у учнів нормальні уявлення про сферу економічних відносин.

Проведені нами дослідження вказують на низький рівень економічної культури в учнів загальноосвітніх шкіл (особливо сільських), тому необхідно готувати їх до життя в ринкових відносинах.

На нашу думку, крім спеціальних економічних дисциплін, які входять до навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів і які закладають у школярів підвалини соціальної, психологічної, економічної і підприємницької підготовки, таку ж функцію в певних межах можуть виконувати і інші предмети, зокрема біологія.

Економічна культура учнів – це система економічних знань, відповідних умінь, навичок, економічної свідомості та поведінки. На думку

А.П.Сідельковського, економічна культура учнів включає уміння:

- оперування економічними поняттями і судженнями;
- вміння використовувати для розв'язання економічних задач аналіз, синтез, порівняння;
- виділяти економічний бік життєвих явищ, продуктів праці, процесів та ін. [2].

Пилипенко В., М. Татарчук виділяють функції економічної культури:

- просвітницька функція, основана на принципах доступності і кваліфікаційності викладання, а також систематичності і цілеспрямованості;
- виховна функція, яка полягає у формуванні учнів як майбутніх суб'єктів ринкових перетворень [1].

На основі аналізу шкільних програм з основ економіки та біології ми виділили систему економічних понять (близько 50), які можуть формуватися (закріплюватися, усвідомлюватися) із залученням біологічних знань та визначити ефективні методи і прийоми формування економічної культури у учнів сільських шкіл в процесі вивчення біології, серед яких надаємо перевагу інтерактивним методам. Використання інформаційних матеріалів про економічні показники діяльності КСП, агрофірми, усвідомлення своєї причетності до їх аналізу, участь в розв'язуванні задач економічного змісту, рольові ігри (наприклад, "Менеджер агрофірми") є не тільки засобами міжпредметних зв'язків у формуванні економічних знань, але й сприяють вихованню в учнів відповідальності, виховують особистість в колективі, почуття потреби для одержання в майбутньому високих професійних якостей, виховання розумних потреб і співставлення їх з матеріальними можливостями, формування справжнього господаря.

Економічне виховання здійснюється на уроках, більш широко – на екскурсіях в сільськогосподарське виробництво та факультативах (наприклад, "Фізіологія сільськогосподарських рослин і рослинництво"). Факультативи як форма поглибленого вивчення біології мають можливості для залучення економічного матеріалу. Так, на практичних заняттях факультативу в ході розв'язування задач, пов'язаних з економічними показниками в рослинництві, учні усвідомлюють поняття: собівартість продукції, рентабельність вирощування певних культур, визначають частку (%) валового прибутку (збитку) рослинної продукції від загального доходу, знайомляться з кошторисом, визначають продуктивність праці, порівнюють основні показники за декілька років, аргументують необхідність вирощування в господарстві (одночасно) різних сортів однієї культури. Для виконання таких завдань учні користуються інформаційним листами про екологічні показники їх (КСП) агрофірми. Наприклад в темі "Пристаєваність до несприятливих зовнішніх умов та стійкості рослин" учням пропонується підрахувати можливі збитки від загибелі озимої пшениці від морозів, якщо з 24 тис. га засіяних озимою пшеницею в Криворізькому районі, 10% площі загинуло (радіоінформація). Статті збитків: насінний матеріал, паливно-мастильні матеріали, оплата праці.

Метою рольової гри "Менеджер агрофірми" було: в ігровій формі виявити уміння учнів використовувати спеціальні біологічні знання в практичній діяльності працівників агрофірми, показати суспільну спрямованість отриманих знань і умінь, стимулювати внутрішню активність особистості та виховувати її в діяльності та спілкуванні, розвивати творчу уяву.

Одним із завдань командам було: скласти і обґрунтувати план по використанню інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур в вашій агрофірмі; в плані відобразити напрямки використання нової економічно вигідної техніки, підбір

районованих сортів та висівання елітного насіння, використання засобів захисту рослин та регуляторів росту, меліорація ґрунтів та інші.

Формування у учнів культури здорового способу життя в процесі вивчення біології передбачає ознайомлення їх з:

- фізіологічними основами нормальної життєдіяльності організму людини;
- поняттями "фізичне" і "психічне" здоров'я;
- шкідливим впливом паління, алкоголю і наркотиків на організм людини;
- ушкодженнями, порушенням роботи внутрішніх органів (опорно-рухової, кровоносної, травної, дихальної, нервової, видільної, шкіри, сенсорних систем) та надання першої допомоги;
- інфекційними хворобами, гельмінтозами, отруєннями, симптомами, профілактикою захворювань;
- правилами гігієни;
- загартуванням як умови більшої опірності організму до захворювань;
- шкідливими наслідками гіподинамії;
- раціональним харчування;
- позитивним впливом на організм людини фізичних вправ. Необхідність дотримання активного способу життя.

Перелічені вище валеологічні знання і вміння є теоретичною і практичною основами ведення здорового

способу життя і формуються в курсі "Біологія людини". Активними методами і прийомами є: самоспостереження, досліди, моделювання нейро-гуморальної регуляції, використання статистичних щодо певних захворювань та їх причин в регіоні, проблемно-діалогічний метод, використання вчителем інформації про найновіші досягнення біологів (розшифрування і створення генетичної карти людини) та медиків в лікуванні певних захворювань людини; проведення нестандартних форм (усний журнал "За здоровий спосіб життя", "Прес-конференція на тему "Активний спосіб життя"...).

Всі розглянуті нами складові культури життєдіяльності особистості: екологічна, економічна і культура ведення здорового способу життя взаємопов'язані між собою. Їх завдання в певній мірі (більше чи менше) реалізується в процесі вивчення біології в школі, готують учня до життя в сучасних умовах – зміненому довікплі і суспільстві.

Література

1. Пилипенко Р., Татарчук М. Економічна культура та просвіта населення за умов ринкових перетворень. // Соціологія і теорія, методи, маркетинг, - 1999. – 32, С. 166-173.
2. Сидельковский А.П. Формирование у школьников экономической культуры // Советская педагогика. 1987, №1. С 20-23.

Соколова Л.Е.

«МУЗЫКАЛЬНАЯ СКОРАЯ ПОМОЩЬ» КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ

Все виды искусства служат выполнению главной цели - формированию Нового человека. Через эстетическое воспитание в человеке формируется не только вкус и творческие начала, но происходит усвоение им содержания духовной жизни и эстетического идеала конкретной исторической эпохи. Уже в 20-х годах XX века природа искусства стала исследоваться на основе целостного подхода к человеку. Л.С. Выготский подчеркивал, что «искусство есть важнейшее средоточие всех биологических и социальных процессов личности в обществе, что оно есть способ уравнивания человека с миром в самые критические и ответственные минуты жизни» [3,331]. Каждый из видов искусства способен воздействовать на определенную сторону духовного состояния человека. При этом эмоциональная реакция на литературное, живописное или музыкальное произведение не будет тождественной. Изучение и анализ литературы свидетельствует о том, что влияние музыки на человека использовалось с незапамятных времен. Как известно, еще в странах древнего востока осознавалась способность музыки выразить различные состояния человека и повлиять на него [М,156].

Воспитательная роль музыки волновала философов и политиков, ученых и музыкантов. Однако еще в древности отмечалось влияние музыки на здоровье человека. Истоки музыкотерапии теряются в истории Древнего Мира. Пифагор утверждал, что музыка - универсальное средство духовной и телесной гигиены. Платон считал, что музыка - надежное средство выработки человеческого характера. В средние века некоторые медики применяли музыку для лечения чуть ли не всех болезней. К счастью, хорошая идея не была похоронена. Экспериментальные исследования показали, что под влиянием музыки происходят изменения в деятельности внутренних органов, мышц, центральной нервной системы, снижается утомление, повышается работоспособность, улучшается память. И

хотя сегодня этот факт сомнений не вызывает, однако, далеко не в полной мере изучены многосторонние специфические возможности этого акустического воздействия. Между тем, знание сущностных законов этого воздействия в различных условиях общения с музыкой имеет фундаментальное значение, тем более что оно может быть положительное или отрицательное, (что зависит от дозирования общения с тем или иным музыкальным жанром и т.д.)

Исследования русских физиологов И.М. Догель и И.Р. Тарханова в конце XIX в. подтвердили, что музыка явно влияет на дыхание, кровообращение и другие физиологические процессы. Они убедились в том, что реакция организма на музыку в гораздо большей степени определяется ее психологическим, эмоциональным воздействием, чем непосредственно физиологическим (рефлекторным)]¹⁰. Л.Н. Толстой справедливо называл музыку «стенографией чувств». Композитор и критик А.Н. Серов считал ее «языком души». «Это область чувств и настроений, - писал он о музыке, считая что «музыка - это в звуках выраженная жизнь души». В этих высказываниях эмоциональная сторона музыки справедливо выделена как главнейшая.

В настоящее время силами представителей разных областей науки установлено влияние музыки на многие процессы, протекающие в организме: психофизиологические проявления вызываются в сферах сенсорной, вегетативной, двигательной и интеллектуальной. На этой основе осуществляются личностные изменения в человеке. Заслуживают особого внимания мысли Л.В. Луначарского, Б.В. Асафьева, Б.Л.Яворского, В.А. Сухомлинского. В.А. Сухомлинский считал музыку важным средством нравственного и умственного воспитания человека. По его мнению, «музыка открывает людям глаза на красоту природы нравственных отношений, труда. Благодаря музыке в человеке пробуждается представление о возвышенном,